

Läraren i relation till undervisningspraktiken

Helena Colliander, doktorand i pedagogik med inriktning vuxnas lärande.

Att vara lärare på studieväg 1 inom sfi är komplext. Det innebär inte enbart stödja elever i deras andraspråksutveckling. Det handlar även om att undervisa i grundläggande litteracitet och att vara lärare för vuxna. Eleverna på studieväg 1 utgörs dessutom av en grupp människor med olika språklig och kulturell bakgrund. Gemensamt är att de i regel har kort skolbakgrund. De flesta är också nykomlingar i det svenska samhället och många har flytt från krig eller andra svårigheter.

Den här texten redogör för en studie som utifrån denna utmanande situation syftar till att undersöka lärarens undervisning i relation till eleverna. Vad gör lärare i undervisningen och hur detta hör ihop med det eleverna gör och med de föreställningar som lärarna har om eleverna? I den här texten presenteras först delar av studiens resultat. Sedan följer några frågor att reflektera över utifrån dessa.

Fyra olika typer av handlingar

Trots skillnader mellan olika lektioner utförde lärarna i huvudsak fyra olika typer av handlingar.

1. Sätta igång olika lärandeaktiviteter och förhandla med eleverna om innehåll och form

Lärarnas handlingar var ofta fokuserade på att sätta igång och leda olika lärandeaktiviteter. En typisk lektion innehöll följande moment:

- En lärarstyrd konversation kring dagens datum och andra närliggande områden.
- En lärarledd genomgång om ord i relation till ett specifikt tema eller en lärarledd litteracitetsövning.
- Individuella uppgifter kopplade till läs- och skrivutveckling med appar, datorer eller övningsböcker. Läraren kunde då passa på att sitta med eleverna en och lyssna på deras läsning. På så sätt kunde de stötta och/eller bedöma elevernas litteracitetsutveckling.
- Någon form av fysisk aktivitet, t.ex. stretching, dans eller en lek.

Många aktiviteter, liksom att det förekom mycket repetition, motiverades med att eleverna var skriftspråkliga nybörjare.

Även om läraren introducerade och ledde lärandeaktiviteterna, lät man också eleverna vara med och påverka både innehåll och form. Exempelvis ställde lärarna många autentiska frågor och kunde låta elevers frågor styra samtalet. Elever vana vid undervisningen kunde ibland också ta på sig lärarens roll och påverka hur en övning gjordes. Likaså fick de ofta utrymme till att förklara saker för varandra.

2. Anstränga sig för att hjälpa eleverna att förstå ord och andra symboler

För att underlätta kommunikationen med eleverna använde lärarna flera olika hjälpmedel:

- Foton och andra visuella objekt
- Spontant och stiliserat kroppsspråk med en speciell rörelse kopplad till varje bokstav
- Förenklad grammatik
- Involverande av elevernas modersmål
- Tillvaratagande av den kollektiva kunskap som fanns i klassrummet.

Lärarnas syn på elevgruppen speglade sig i dessa hjälpmedel. Många av dem användes på grund av att lärarna och eleverna i de flesta fall inte hade ett utvecklat gemensamt språk. Det var en förutsättning för att kunna kommunicera. Några hjälpmedel var dock specifikt riktade till eleven som skriftspråkliga nybörjare. En kroppslig rörelse kopplad till ett visst bokstavsljud innebar t.ex. att något konkret användes för att hjälpa dem att förstå och komma ihåg det abstrakta fenomen som en bokstav är.

3. Underlätta deltagande utanför klassrummet

Mycket av lektionsinnehållet handlade om sådant som hade att göra med saker utanför skolan. Lärarna pratade om att de ville knyta ihop skolans litteracitet med vardagslivets och att underlätta elevens deltagande i samhället. Detta tog sig uttryck på två sätt:

- ”Vardagsvärlden” plockades in i klassrummet: t.ex. användes autentiska texter i undervisningen. Detta är möjligt då lärarna ofta är de som skapar eller hittar undervisningsmaterialet.
- Lektioner ägde rum utanför klassrummet i form av matlagningspass eller studiebesök. Vid senare lektionstillfällen integrerades sedan ord och bilder från dessa med den specifika andraspråks- och litteracitetsundervisningen.

4. Förhandla om elevers acceptabla beteende

Lärarnas handlingar var också inriktade på att hålla ordning i klassrummet. Generellt sett gjorde eleverna som läraren sa, men det fanns även situationer där lärare och elever förhandlade om gällande ordning. Det hände t.ex. när elever var sena eller om de skrattade åt någon annan elev. Då försökte lärarna dra gränser, antingen genom att uttryckligen säga att något inte var okej eller att signalera det med kroppsspråket.

Ibland kunde den här gränsdragningen dock vara svår att avgöra. Läraren tog hänsyn till om avvikande beteende hade att göra med elevens:

- andra roller, t.ex. som förälder
- privata situation, t.ex. ett nedsatt hälsotillstånd eller svårigheter att hitta boende.

Lärarnas medvetenhet om deltagarnas ofta problematiska situation innebar att de inte krävde full koncentration och fullt deltagande av eleverna hela tiden. Bedömningen av vilka behov som var viktigast

var emellertid kopplade till gruppens totala behov. En elev som upplevdes störa de andra fick i regel en tillsägelse.

Lärarens utmaning

Vad som är intressant är att lärarnas handlingar å ena sidan speglar deltagarna som människor som har ett specifikt behov av omsorg, samt ibland har ett beteende som behöver förändras. Å andra sidan ser de samtidigt eleverna som kapabla till att ta ansvar för sitt eget lärande. Elevernas erfarenheter och kunskaper används som en läranderesurs. Det visar på det komplexa i undervisningen på studieväg 1 och hur lärarna hela tiden behöver balansera sin undervisning mellan de olika roller som eleverna har. Lärarna har stor professionell frihet. Detta innebär ett ansvar i att skapa sig en helhetsbild av vilka det är man undervisar, samt att utveckla förmågan att agera i enlighet med denna.

Fundera vidare

Studien pekar på att det finns en vits med att fundera igenom vad man som lärare gör under en lektion och varför. Det kan öka medvetenheten om hur man ser på eleverna och sin pedagogik. Frågor att ställa sig är:

- *Vad gör du under en lektion?*
- *Vad är det som ligger bakom dessa handlingar? Vilken elevsyn motiverar dem? Finns det risk för att de bortser från någon av de många roller eleven har?*
- *Hur gör du t.ex. för att bemöta eleverna som de vuxna de är? Finns det vissa situationer när detta är svårare än andra?*